

PAPER DETAILS

TITLE: Christa Wolf'un "Kesinti" Adli Yapitinda Nükleer Tehdit Uyarisi

AUTHORS: Funda KIZILER EMER

PAGES: 53-75

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/11016>

Christa Wolf'un “Kesinti” Adlı Yapıtında Nükleer Tehdit Uyarısı

ABSTRACT

The nuclear threat warning in the Work of Christa Wolf

Abstract: This study is written after the nuclear disaster in Fukushima to shed light on the current debates about the use of nuclear energy arising all over the world based upon the novel of Christa Wolf named “Interruption”. The authoress who predicts almost today` s disaster deals in her work with the Chernobyl nuclear power plant accident. The warnings to the humanity about the dangers of possible future nuclear power plant and criticisims about the fondness for technology of today`s world such as the Faust have been also dealt with in this work by the use of inherent method of text analysis. Its main aim is to be able to guide to these discussions, which have been started in our country, through a german woman writer.

Key Words: Chernobyl, nuclear accident, nuclear threat, Faust, technology adoration

“İçimizdeki yırtıcı hayvan kükrüyor. Çarpılmış yüzle kardeşimizin üstüne atlıyor ve onu öldürüyoruz. Sonra beynimizi kafamızın içinden çekip koparmak ve dağlamak için vahşi noktayı aramak istiyoruz. Beynimizin her tarafı dağlandığı için cinnet geçiriyoruz.”

Christa Wolf (Wolf 1992: 98)

Christa Wolf*, çağdaş Alman yazınının en önemli kadın temsilcilerinden biridir. 1929'da Landsberg / Warthe'de doğan yazar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ne gelerek Mecklenburg'a yerleşmiştir. 1949–1953 yılları arasında Jena ve Leipzig'de germanistik öğrenimi görmüş, lisans öğrenimini tamamladıktan sonra *Neue Deutsche Literatur* dergisinde ve bir yayınevinde yazar ve baş redaktör olarak çalışmıştır. Marksçı sosyalizmi benimsemiş olmasına karşın, 1949'dan 1990'a kadar üyesi olduğu Sosyalist

* Yazar, tam da bu yazının basılacağı sırada, 01.12.2011 tarihinde Berlin'de yaşama veda etmiştir.

Birlik Partisi'ni ve devletin baskıcı yönetimini kıyasıya eleştiren yazar, 1962 yılından bu yana yaşamını serbest yazar olarak sürdürmektedir. İçlerinde Heinrich Mann, Theodor Fontane ve Georg Büchner ödüllerinin de olduğu birçok önemli sanat ve yazın ödülünü alan yazarın başlıca yapıtları *Moskauer Novelle* (1961), *Der geteilte Himmel* (1963), *Nachdenken über Christa T.* (1968), *Kein Ort Nirgends* (1979), *Kassandra* (1983), *Störfall. Nachrichten eines Tages* (1987), *Medea: Stimmen* (1996), *Ein Tag im Jahr 1960–2000* (2003) olarak sıralanabilir. Gerçeklik (otantiklik) istemine dayanan kendine özgü bir yazım tarzı geliştiren yazar, öznel yaşam deneyimlerini belirli bir mesafeden anlattığı yapıtlarında genel olarak insanın birey olma ve kendini gerçekleştirme arzusunu, toplumsal ve kişilerarası ilişkileri ele alarak sosyalist ve kapitalist dizgenin aksaklıklarını ortaya koymuş, faşizmi ve ataerkil toplum yapısını eleştirmiştir (bkz. Salzer / Tunk 2001 [1926]: 386ff.).

Christa Wolf'un, 1992 yılında Türkçeye *Kesinti* diye çevrilen, özgün adı *Störfall. Nachrichten eines Tages* olan yapıtı 1987'de yayımlanmıştır. Kitabın ilk sayfasında ilki Carl Sagan'a, ikincisi Konrad Lorenz'e ait olan "Öldürmeyle buluş yapma arasındaki bağlantı bizi hiç terk etmedi. İkinin de kaynağı tarım ve uygarlıktır" ve "Hayvanla gerçek insancıl insan arasındaki uzun zamandır aranan geçiş üyesi biziz" şeklindeki söylemlere yer verilmiştir. Bu alıntıların da imlediği gibi yapıtta, – homo sapiens'in göçebelikten yerleşik çiftçi yaşamına geçmesiyle ortaya çıktığı savunulan – uygar toplumlardaki yaratıcılıkla yok edicilik olgularını iç içe geçiren bilim ve teknoloji anlayışı eleştirilir.

Yazarın 1986 yılının Haziran–Eylül aylarında kaleme aldığı bu yapıtın arka planında, gerçek dünyada yaşanan ve olumsuz etkileri hala süren bir çevre felaketi vardır: 26 Nisan 1986'da Eski Sovyetler Birliği'nin Kiev kenti yakınlarındaki Çernobil nükleer enerji santralinde gerçekleşen reaktör kazası. Yazar, ileride ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi, Faustvari bilim ve teknoloji tapıncının insanlığı nasıl kendi elleriyle yok oluşa sürüklediğini ironik bir dille gözler önüne serer. Bu büyük çevre felaketinin ardında, insanın bir parçası olduğu halde yabancılaşarak dışsallaştırdığı, üzerinde tahakküm kurulması / alt edilmesi gereken bir nesne, yüce amaçlar yolunda bir araç olarak görmesinin yattığına dikkati çekerek, özellikle Aydınlanma döneminin gelişim ve ilerleme ideallerine göndermede bulunur. Ancak yazarın sorgulaması bununla da sınırlı kalmaz; insanın doğaya hükmetmesinin meşrulaştırılmasının temellerini araştırmak üzere – Lorenz'den yaptığı alıntının imlediği gibi –, insanlığın evrimine doğru yol alır: "Zekâ belirleyici evrim etkeni olur. Zeki insan doğayı ve kendi türdeşlerini emrine alacak araçları yaratır. Kendi kendine koyduğu kural ve ölçütleri açık veya gizli şiddetle, kendini yok etme –" (Wolf 1992: 51–

52) *. Ayrıca Habil ve Kabil öyküsüne¹ yaptığı göndermelerle (bkz. Wolf 1992: 59–68), bunun dinsel temellerini de ele alır. Batı dünyasında insanın doğaya hükmetmesi olgusu, aslında insan odaklı (antropocentric) kartezyen felsefeden önce, White'ın da *Çevre Krizinin Tarihi Kökenleri* adlı makalesinde belirttiği gibi, insanın doğadaki her şeyin efendisi ve evrendeki her şeyin merkezi olduğu şeklindeki bir anlayışı yerleştiren Yahudilik ve Hristiyanlığın dinsel geleneğinde filizlenmeye başlamıştır (bkz. White 1967: 1203ff.). Yapıtında, bunlara koşut olarak hem kültürün, hem de “*gelenek aktarımının aracı*” (s. 97) olan dil olgusunun bu konuda oynadığı rolü ve insandaki yıkıcılık içgüdüsünün psikolojik kökenlerini sorgulayan Wolf, ileride ayrıntılı olarak göstereceğimiz gibi, söz konusu olguyu felsefel, antropolojik, dinsel, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla irdelemiştir.

Kesinti, aynı zamanda insanlığı gelecekteki olası nükleer tehlikelere karşı uyarma işlevi taşıyan bir yapıttır. Biz de bu çalışmada, yazarın Çernobil nükleer enerji santralinde gerçekleşen kaza ekseninde gelecekteki olası nükleer tehlikelere karşı insanlığa yaptığı uyarıları ve günümüz dünyasındaki Faustvari teknoloji tapıncına yönelik eleştirileri ortaya çıkarmayı amaçladık ve bu şekilde, Fukushima'daki nükleer felaketle birlikte tüm dünyada yeniden sorgulanmaya başlayan nükleer enerji kullanımı konusundaki güncel tartışmalara ışık tutmayı hedefledik. Yirmi beş yıl önce Kiev'de gerçekleşen felaketin bir benzerini 11 Mart 2011'de Fukushima'daki nükleer enerji santralının yol açtığı felaketle yeniden yaşadığımız bugünleri – burada yazar, II. Dünya Savaşı'nda Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarını kast ediyor ve günümüzdeki nükleer felaketin nedeni deprem ve tsunamiye bağlanıyor olsa da –, adeta mitolojiden aldığı roman kahramanı Cassandra (bkz. Wolf 1993) gibi önceden görmüştür:

Haberi almadan önce, olabileceklere karşı hazırlıksız olduğumuz söylenemezdi, ama olacaklardan habersizdik herhalde. Bunu daha önce bir yerlerden tanıdığımız duygusuna kapılmamış mıydık? Evet, diye düşündüğünü duydum içimdeki birinin, niçin hep Japon balıkçılar olsun. Neden bir kere de biz olmayalım. (s. 10–11)

Yapıtın ana kişisi Wolf gibi kadın bir yazardır. Kurmaca dünyanın gerçek dünyadaki zamanla birebir örtüşen zamanı, “*bin dokuz yüz seksen altı*” (s. 19) yılının bahar ayıdır. Kadının radyodan Çernobil nükleer santralinde gerçekleşen

* Yapıttan yapılan alıntılar, bundan sonra yalnızca sayfa numarasıyla verilecektir.

¹ Eski ve Yeni Ahit'e göre; Adem'le Havva'nın ilk oğlu olan çiftçi Kabil, Allah'ın, kendisinin meyve adağını reddedip çoban olan kardeşi Habil'in kurban ettiği koyun adağını kabul etmesi üzerine kapıldığı kıskançlık yüzünden kardeşini öldürür. Bkz: http://tr.wikipedia.org/wiki/Habil_ve_Kabil

felaketin haberlerini duyduğu o gün, erkek kardeşi beyin ameliyatı olmaktadır. Wolf bilinç akışı tekniğini (Bewusstseinstrom) kullanarak anlattığı bu iki olayı, aynı zamanda metnin anlatıcısı konumunda olan kadın yazarın, biri kendi kendine konuştuğu ve okura gündelik yaşamından kesitler sunduğu, diğeri salt ameliyatta olan erkek kardeşine seslendiği ve paragrafı sayfanın solundan değil de, sağından başlatarak birbirinden ayırdığı iki farklı anlatı katmanı biçiminde yapılandırmıştır.

Bir yandan ameliyata girmiş olan erkek kardeşini düşünen kadın, bir yandan da farklı kanallara ayarladığı iki ayrı radyodan dinlediği bilimsel terimlerle, radyoaktif felaketin derecesinin ne olduğunu anlamaya çalışmaktadır: Bir uzman, radyoaktif maddelerin yer altı sularına karıştığı gerçeğinin² aksine, “*yeraltı sularının tehlikeli olmaktan uzak, çok uzak olduğunu – belki bu seferlik hiç tehlikeli olmayacağını – belirt(miştir).*” Bir başka uzmana, “*Hayır. Reaktörün merkezi kesinlikle erimeyecek. Ya da: Tabii. Evet, evet: Bu da hiç imkânsız değil*” (s. 11) şeklinde, belirsiz ve çelişkili açıklamalar yapmaktadır. Radyodan sürekli – tıpkı bugün incelenen süt, içme suyu ve ıspanak örneklerinde İyod 131 oranının normalin üzerinde çıktığı Japonya’da olduğu gibi³ – “*Yeşil yemeyin. Çocuklara taze süt vermeyin*” uyarıları yapılmakta ve tiroit kanserini engelleyici iyot tabletlerinden alınması önerilmektedir ve nükleer santrallerin ölümcül tehlikelerini ısrarla görmezden gelen, ama ironik bir şekilde “*en olmayacak gelişmeleri bile önceden gören insanlar, [...] eczanelerdeki bütün iyot tabletlerini dünden bugüne bitir(miştir)*” (s. 21) Bir başka uzman da, aslında “*60’lı yıllarda havadaki nükleer silah testleri sırasında etkisinde kaldığımız ışın oranının bugünkünden daha büyük olduğunu*” (s. 24) belirtmektedir. Radyoaktivitenin olumsuz etkilerini en aza indirmede yapılması gerekenler hakkında birbirlerinin söylediklerine karşı çıkan “*öfkeli ve çaresiz bilim adamlarının*” (s. 33) kendi aralarında bir görüş birliğine varamasalar da, radyoaktif maddelerin rüzgârın ve yağmurun etkisiyle geniş bir alana yayılacağı konusunda hemfikir olduğu gözlenir. Yazarın belirttiği gibi, gerçekten de Çernobil felaketinde II. Dünya Savaşı’nda atılan atom bombalarının yaklaşık 200 katı oranında radyoaktif element açığa çıkmış, rüzgârın yönü ve yağışlar nedeniyle Rusya, Trakya ve Karadeniz başta olmak üzere, Almanya, İskandinavya, Hollanda, Belçika ve İngiltere’ye kadar ulaşarak tüm Avrupa’yı etkisi altına almıştı.⁴

Metnin sonuna kadar okura eşlik eden bir ana motife (Leitmotiv) dönüşen radyasyon yüklü bulutlarla kaplı bir göğe bakan kadın yazar, tüm bu bilimsel

² Bkz. <http://www.genbilim.com/content/view/290590/84/>

³ Bkz. <http://www.enerjiport.com/2011/03/22/taek-fukusima-da-son-durumu-acikladi/>

⁴ Bkz. <http://www.teknikportal.com/cernobil-faciiasi-t4908.0.html>

açıklamalardan sonra, artık ne bulutların o “*büyükanne(sinin) zamanında*” yaşayan insanların, adı geçtiğinde “*yoğun su buharından başka bir şey düşünme(diği)*” bulut, ne de gökyüzünün adına şarkılar ve şiirler yazılan gök olmadığı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda olduğunu kavrar ve “*bulutların beyaz olduğu ve şiirsellikten ve yoğunlaşmış su buharından oluştuğu*” (s. 61–62) geçmişin dünyasıyla, teknolojinin getirdiği hız ve hareket olgularıyla irasallaşan “*hareket düşkünü*” olduğumuz (post)modern dünyayı karşılaştırır: “*Telaşlı bulutlar, göğün yelkenlileri / Sizinle gidenler, sizinle denize açılanlar...[...] Biz, kardeşim, niçin böyle hareket düşküniyüz?*” (s. 15) Bu alıntıda açıkça görüldüğü gibi, Wolf'un, kendisi gibi yazar olan ana figürünün düşüncelerini bilinç akışı tekniğini (Bewusstseinstrom) kullanarak doğrudan aktarması, onun kendi kendisiyle yaptığı ve beyin ameliyatındaki erkek kardeşine seslendiği konuşmaların, aslında doğrudan okura yöneltilen retorik sorulara dönüşmesini sağlar. II. Dünya Savaşı'nda atılan atom bombası, nükleer silah denemeleri ve Çernobil santralindeki kazadan sonra atmosfere salınan radyoaktivite sonucu, artık gökyüzü “*ışın saçan bir gökyüzü(dür).*” (s. 27) Kadın yazar, kanser olan erkek kardeşinin beynindeki tümör alındıktan sonra, ironik bir şekilde yine bu ışınlar sayesinde ışın tedavisine gerek kalmadan iyileşebileceğini düşünür:

Histolojik bulgulara göre ışın tedavisinden vazgeçebiliriz, diyecek sana profesör, ama o aşamadan henüz çok uzağız. Şu an bulunduğumuz aşamada, böylesi mutlu gelişmelerin bir an önce gerçekleşmesini isteyebiliriz ancak. (s. 27)

Burada da – bu kez Fukushima'dan atmosfere salınan radyoaktiviteyi rüzgârla Pasifik Okyanusu'ndan Amerika kıtasına ve Atlas Okyanusu'na kadar taşıyarak, yavaş yavaş yeryüzüne dağıtan ölümcül bulutları adeta Kassandravari bir şekilde öngören – yazarın acı bir kahkahayı andıran ironili temennisiyle, insanlığı gelecekteki nükleer tehlikelere karşı uyardığı gözlenir.

Öte yandan kadın yazarın, çocukları için endişelenen kızıyla yaptığı telefon konuşmaları da, dünya üzerindeki tüm çocukların, çocuklarımızın yaşamlarında yarattığı ölümcül etkilere karşın önemsenmeyen nükleer tehdide dikkati çekme ve nükleer enerji kullanımını eleştirme işlevi taşır:

Bilmiyor musun sanki? Kafalarına girmeyecek, dedi küçük kızım. Bunların hepsi hasta, hepsi. Sütün binlerce litresinin dökülmesi, çocukları özellikle sağlıklı besinlerle özellikle çabuk zehirlemekten korkar duruma gelmek yetmiyor muydu acaba. Hem de yeryuvarlığının öteki yüzünde çocuklar aynı besinleri bulamadıkları için ölüp giderken. (s. 22)

Kadın yazarın komşularıyla girdiği diyaloglar, nükleer felakete ilişkin olarak toplumdaki farklı görüşlere yer vermek amacıyla kurgulanmıştır. Örneğin yaşlı bay Gutjahr nükleer felaket konusunda şöyle düşünür: “*Olmuşa çare yoktur. Bir de bu işi fazla abartmıyorlar mıydı? [...] Her şeye uyan bir atasözü vardı.*

Haberim yoksa, tasam da olmaz.” (s. 18-19) Dünyanın dışında insanlığı yöneten üstün güçler olduğuna inanan genç Prochnow’sa, “*insanlığın, kendi gelişiminin tüm zahmetlerini üstlenip, katlanacaklarına katlanıp, sonunda da kendini yok etmek için yaratıldığını ve bundan kaçamayacağını*” düşünür. Kadın yazar, aynı zamanda üç çocuğu olan bir anne olarak, bu edilgenleştirici kötümser düşünceye inanmaz, tersine Prochnow’un “*hepimizin, başka varlıkların ellerindeki iplere bağlı, uzaktan yönlendirilen varlıklar olduğumuz düşüncesinin – onun işini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını*” (s. 42) sorgulayarak; insanlığın, eylemlerinin sonuçlarının bilincine varması ve sorumluluğunu yüklenmesi gerektiğini imler. Şu alıntıda, anlatıcı konumundaki ana figürün değil, onun üzerinden okuru sarsarak insanlığı sorgulamayı hedefleyen Wolf’un kendi sesini duyarız artık açıkça:

İnsanların çoğunun rahat bir yaşama duyduğu özlem, çoğunluğun yüksek kürsülerin ardındaki konuşmacılara ve beyaz önlüklü adamlara inanma eğilimi, herkesteki uyum düşkünlüğü ve çelişki korkusu, az sayıda kişinin iktidar açlığına ve büyülenmesine, kazanma düşkünlüğüne, fütursuz merakına ve kendilerine sevdalanmalarına uyar görünüyor. Bu hesapta yanlış olması gereken neydi acaba? (s. 23)

Burada, ana figürle Christa Wolf arasındaki ilişkiye kabaca değinilecek olursa; ana figürün tıpkı Wolf gibi cinsiyet açısından bir kadın ve mesleki açıdan da bir yazar olmasının, ikisi arasındaki güçlü otobiyografik bağı ele verdiğini belirtmek gerekir.

Ana figür olan kadın yazar, özellikle bu noktadan itibaren; iş örgütlenmesi alanında büyük bir değişimin yaşandığı, sanayi dönemindeki niteliksiz işçilerin “*mavi yakalıların*” yerine teknik ve uzman kesimin “*beyaz yakalıların*” (Bell 1978: 148) geldiği, bu nedenle de birçok alanda sayısız uzmanın “*mantar gibi*” (s. 11) türediği günümüz dünyasındaki teknoloji tapıcının kökenini sorgulamaya odaklanır kendi içinde. Erkek kardeşi burada üç açıdan çok önemli bir rol oynar: Birincisi, bu figürün teknolojik açıdan gelişkin türlü aracın kullanıldığı oldukça hassas bir ameliyat olan beyin ameliyatı geçirmesidir. Bu şekilde yazar, sık sık bilim ve teknikten, teknolojik aletlerden söz etme alanı yaratır kendisine. İkincisi, erkek kardeş figürünün teknolojinin kusursuzluğuna duyduğu sarsılmaz güvendir. Erkek kardeş, teknolojiye yalnızca güven duymaz, aynı zamanda büyük bir hayranlık, hatta sevgi besler ona (bkz. Wolf 1992: 34-35, 54). Bu figür, kadın yazara karşıt düşüncelerin savunucusu olarak yapılandırılmıştır. Kadın yazar, metnin başından bu yana mesafeli ve eleştirel tutumla, hız ve hareketin yanı sıra “*çekirdek bölünmesi*” ve – kişilik bölünmesi diye nitelenen – “*şizofreni*” olgularıyla ırasallaşan “*modern dünyanın, sürekli daha küçük parçalara bölme*” (s. 35) tutkusunu, “*bölmekten duyulan, yıkıp dağıtmaktan, ateşten ve patlamalardan duyulan bu hazzın kaynağı(nı)*” (s. 53) sorgularken, erkek kardeşi, sonuçları her ne olursa olsun bilim ve teknolojinin,

en son noktaya kadar iletilmesi gerektiğini düşünmektedir: “*Bölünebilir atomun izini bulan kimse, örnek olarak, deneylerini nasıl kesebilirmiş*” (s. 54) Üçüncüsü, daha önce de belirttiğimiz gibi metni iki anlatı katmanı biçiminde yapılandıran Wolf’un, ana figürün erkek kardeşine seslendiği anlatı katmanında okura seslenmesini, ona retorik sorular yöneltmesini sağlar.

Yaşanan nükleer felaketi sorgulayan kadın yazar, geriye dönüş tekniğiyle (Rückblende) “*nükleer enerjinin barışçıl kullanımı*” (s. 35) savının ortaya atıldığı 1970’li yıllara döner: Bu yıllarda “*Herkese ve sonsuza kadar enerji*” saviyle, “*barışçıl atomun ardına takılan bilim adamları(nı) yönlendiren şey bir ütopya(dır).*” Aynı yıllarda nükleer enerjinin, “*barışçıl’ kullanımının tehlikeleri*” (s. 36) konusunda halkı uyarmaya çalışan bazı gençler, alay konusu olmuş, hatta yasalarla engellenmeye çalışılmıştır. Kadın yazarın kendisi de “*Bilimin, yeni tanrının*” (s. 37) ateşli savunucularından biridir. Onun bu konudaki iç hesaplaşması, teknoloji ve ilerlemeye dayanan batılı modernist anlayışın eleştirisine dönüşür.

Bu noktada Wolf, insanlığın kendi türünü ve doğayı tümenden yok etme tehdidine karşın, atom enerjisinin herkese ucuz ve adil bir şekilde enerji sağlama adı altındaki “barışçıl” kullanımının savunulabilmesinin ve genel kabul görmesinin kökenini, tanrının tahtına us’u geçiren Aydınlanmacı modernitenin eşitlik / adalet / ilerleme ülküsü adına Faustvari bir tutumla doğayı tahakküm altına alma çabasına dayandırır. Günümüzdeki teknoloji uygarlığının da temeli olan modernist proje, Mephisto’yu bile şaşırtacak derecede duyarsızlaşarak gelecekteki maddi ve manevi gelişim ülküsü adına birçok insanın kurban olduğunu görmezden gelen ve doğayı alt etme tutkusuna kapılan Faust’u, adeta kitap sayfalarından kaldırarak dirimselleştiren bir düşüncedir (bkz. Berman 2000: 60–104). Aydınlanmacı modernitenin, – gelecekte kurulacak daha insanca bir yaşam için – ilerleme ülküsü adına doğaya egemen olma projesi, Adorno ve Horkheimer’in belirttiği gibi, insanın kendisinin de bir parçası olduğu doğayı alt edilmesi gereken ‘öteki’ olarak görmeye başlamasıyla, insanın insana egemen olması olgusuna, bir başka söylemle amacın araçsallaşmasına dönüşmüştür (bkz. Horkheimer / Adorno 1947: 41). Şu alıntının, özellikle tarafımızdan bold yapılan kısmında açıkça görüldüğü gibi, Wolf tam da bu olguyu eleştirir:

Ertelemek istemediğimiz ütopya uğruna – herkese adalet, eşitlik, insancılık – çıkarları o zamanlar bu ütopyaya uymayanlara (bugün uymayanlara) ve kendimiz de kuşku duyduğumuz halde, **amacın aracı kutsallaştırdığından** kuşku duymaya yeltenenlere karşı mücadele eden bizler ucube miydik? (s. 36–37)

Çünkü – doğayı ve ona koşut olarak insanı, ilerleme adı altındaki yüce amaç uğruna araçsallaştıran – aynı mantık, ülkelerin ve vatandaşların enerji

gereksinimlerini ekonomik biçimde karşılayarak ilerlemeye büyük destek sağladığı savunulan nükleer enerjinin yararlarına karşılık, insan türünü tümden yok etmek gibi göze alınamayacak kadar büyük bir tehlike taşıdığı gerçeğinin görmezden gelinmesini sağlamaktadır. Yazar bunun üç koldan sağlandığını ortaya koyar: Uzman kesim, devlet yetkilileri ve medya aracılığıyla. Uzman kişiler, Çernobil reaktöründe çıkan yangını – ki bu “*yangının çıkması için, önceden görülemeyecek türden bir dizi talihsiz durumun bir araya gelmesi gerekiyordu(r)*” – aslında “*10 000 yılda bir kere ancak olabilecek bir şey*” diye nitelendirerek, taşıdığı ölümcül riske karşın insanlara nükleer teknolojiye güven telkin eder ve “*yeni sayılabilecek her teknoloji, [...] başta kurban alır*” şeklindeki açıklamalarla, insan yaşamının ileri bir düzeye taşınması amacıyla hiçe sayılmasını mazur göstermeye çalışır. Medya da aynı görüşlerin destekleyicisidir. Nükleer felaketin derecesi konusunda verilen gittikçe kötü haberlere karşın, medyada “*Her şey ve her bir şey için teknik bir çözüm olduğu inancı hep yeniden diril(tilmektedir)*” (s. 61) En etkili ve yaygın kitle iletişim araçlarından biri olan televizyona, yaşanan felaketin büyüklüğüne karşın “*zorla gülümsemeye çalışan*” (s. 48) insanlar çıkarılır, “*çeşitli televizyon kanallarında, kazaya uğrayan reaktörün genel görüntüsü*” (s. 107) verilir, radyoaktivite yüklü bulutların hareket yönü anlatılır, Avrupa’da görülen “*üzücü radyoaktif değerlerine verip verştiril(ir)*”, sonra “*salatalarının parasını kimin ödeyeceğini kendilerine söyleyecek biri bulunmadığı için söven çiftçiler*” söz konusu edilir ve oradan “*Kuzey Avrupa’nın bir parçası olduğumuz savı, böylesi bir ciddi olayda gerçekten geçerli miydi, yoksa [...] Orta Avrupa’nın mı bir parçasıydık*” (s. 109) tartışmalarına geçilir. Gözlemlendiği gibi, belirli bir mantık ilişkisi içinde bulunmayan birbirinden kopuk biçimde art arda sunduğu haberlerden oluşan imge bombardımanı karşısında seyircinin zihnini edilgenleştirerek duyarsızlaştıran bir medyadır, burada söz konusu edilen. Televizyonda nükleer felaket konusunda yapılan çeşitli oturumlarda, “*takım elbiseli beyefendiler(den)*” oluşan devlet görevlileri, felaket anında bile kamuoyuna “*atomun barışçıl kullanımı denen uygulamayı vazgeçilmez – bu onların kelimesi – gösteren nedenleri*” (s. 109) sıralamaktadır, hatta bilim ve tekniğin geliştirilmesi adına doğanın yıkımının ve – birçok canlı türüyle birlikte – insan kayıplarının da göz önüne alınabilir bir risk olarak görüldüğünü ortaya koyan açıklamalar yapmaktadır*:

* Örneğin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, tüm dünyada nükleer santrallerin en kısa zamanda kapatılması öngörülürken, Sinop’ta kurulması planlanan nükleer enerji santrali konusunda Japonya’yla yapılan görüşmelerin Fukushima felaketinden dolayı ertelendiğini belirterek, sonuçları henüz tam olarak kestirilemeyen, olumsuz etkileri belki yüzlerce yıl sürecek olan nükleer santralin yarattığı çevre felaketinin, aslında nükleer teknolojiyi daha üst düzeye çıkarma ‘fırsatı’ olabileceğini imleyen bir açıklama yapmıştır: “*Nükleer enerjinin kurulup kurulmaması konusundaki tartışmaların “Evet ya da Hayır” tartışması olmadığını, güvenliğin nasıl arttırılacağına dair tartışmalar yapılması gerektiğini ifade eden Yıldız,*

Mutlak hatasız öngörüler – tekniğin böyle genç bir dalı için bunun olmayacağını söyleyebilirdi. Burada, bütün yeni teknik gelişmelerde olduğu gibi, bu tekniğe tümüyle egemen oluncaya kadar belli bir risk hesaba katılmalıydı. Bu, atomun barışçıl kullanımı için de geçerli olan bir yasaydı. (s. 110)

Wolf, medyanın – yönetsel erkle işbirliği yaparak – insanları eleştirel düşünceden uzaklaştırma ve duyarsızlaştırma işlevini gördüğünü, ana figürünün devleti temsil eden kişilerin bu Faustvari söylemleri karşısında yaşadığı düşünce ve duygu değişimleriyle ortaya koyar: Kadın yazar, bu açıklamaları duyduğu ilk anda “*Şimdi irkilmem ve öfkelenmem gerekirdi. [...] Onların bildiğini biliyordum. Sadece, ifade de edeceklerini, [...] – bunu beklemezdim*” diyerek öz eleştiri yapar, ancak yine de televizyonu kapat(a)maz. Çünkü “*herkese uygarlığın nimetlerinin yol bulup içeri girebileceği kendi zayıf noktası*” (s. 110) vardır, onunki de çoğu insanda olduğu gibi, televizyonun uzaktan kumandasıyla kanaldan kanala atlamaktır. İçten içe kendini sorgulamaya devam eden kadın yazar, “*Bu sürekli kanal değiştirmenin iyi bir beyin jimnastiği mi olduğu, yoksa dikkat yeteneğini mi azalttığı benim o akşamki son tasam oldu*” (s. 111) şeklindeki söylemiyle, kanal değiştirme (zapping) ediminin kaygılardan arınma biçimi olarak unutmaya – ya da bilinçli uyutulma – işlevi gördüğünü imler. Yazarın bu noktada, teknolojik ilerlemeye koşut olarak hızla gelişen (post)modern medya dünyasının sunduğu uydu yayınlarının ve kablolu yayınların hızla artmasıyla, kanaldan kanala atlama ediminin yaygınlaşarak bilincin sıfırlanmasına / kolektif bellek yitimi (amnezi) olgusuna hizmet ettiği gerçeğine dikkat çektiği gözlenir (bkz. Appignanesi / Garratt 1998: 150–151). Ancak burada en önemli nokta; nükleer enerji kullanımı – ve ayrıca nükleer silah üretimi – konusunda da geçerli olan “*amacın aracı kutsallaştırdığına*” yönelik Faustvari anlayışın toplumda kabul görmesi ya da en azından buna tepkisiz, duyarsız kalınması için bilim insanları, yönetsel erk ve medyanın üç koldan gerçekleştirdiği güçlü üçlü ittifaktır. Çernobil nükleer felaketi konusunda kendi içinde hesaplaşma yaşayan ana figürün, ameliyatta olan kardeşine yönelttiği retorik sorularla, doğayı ve kendi türünü kuşaklar boyu onarılamaz biçimde etkileyecek olan tehlikenin ortaya çıkmasından sorumlu olan kişileri ya da grupları sorgulaması, okuru da bunları sorgulamaya çağırır:

Japonya'nın Fukushima santralindeki kazadan kaynaklanan sıkıntıları aşacağına ve tehdidi fırsata çevireceğine inandığını kaydetti.” Hürriyet Gazetesi, 11.04.2011, s. 8.

Tehlike bölgesini, [...], tam da otuz metrelik çemberin içine kim koyuyor? Niçin otuz?* [...] Ya insanların bu ciddi tehlikeye ne kadar maruz bırakılabileceklerine kim karar veriyor? [...] Ya da kalmak zorunda olduklarına? Kim, kardeşim, içinde yaşayacağımız tehlike sınırlarını belirliyor? (s. 65)

Ana figür, – Nasreddin Hoca benzeri bindiği dalı kesen – devlet erkini ve bilim insanlarını imlediği, “*Olabilecekleri düşünme yetimi, düğmesine basıp kapatabilmeyi istedim. Bizi ve kendilerini tehdit eden tehlikeleri ortaya çıkararak, ..., bu yeteneğe sahiptirler herhalde*” (s. 66) şeklindeki alıntıda da, nükleer felaketin sorumlularını ironiyle eleştirir.

Kadın yazar, santralin dayanıklılığını ölçmek için “*operatörlerin güvenlik mevzuatına aykırı olarak*” yaptıkları deney sonucunda yaşanan ve kayıtlara “*insan ölümüne neden olmuş tek ticari nükleer santral kazası*”⁵ olarak geçen Çernobil nükleer felaketinin; “*yakıcı tehlikesi özünde bulunan böylesi bir tekniğin sorumluları*” olan, “*bilim ve teknik alanında çalışan bu adamların*”, kendilerini yaşamdan soyutlayarak neredeyse tümüyle bilimsel çalışmalarına adanma nedenlerini anlamaya çalışır ve onları salt kendi bakış açısından yargılayıp suçlamak yerine, onlarla duygudaşlık kurmaya, onların böyle bir yaşamı seçme nedenlerini anlamaya çalışır. İnsan soyunu ve doğadaki birçok canlı türünü yok etme riskine karşın, böylesi bir teknikle uğraşabilmelerinin nedenini, öncelikle onların yaşamın kendisinden kopmuş, soyutlanmış olmalarına bağlar ve bu nedenle, onların “*bilmeme olasılığı bulunan işlerin ve mutlulukların bir listesini*” (s. 26) çıkarır. “*Bir bebeğin altını temizlemek, yemek yapmak, alışveriş yapmak*” (s. 37) gibi işlerin bulunduğu bu listeden yola çıkılırsa; bir bebeğin süt kokusunu duymayan, narin tenine dokunmayan; Sysphus mitindeki gibi, her şeye karşın yaşamak için evde her gün yeniden gerçekleştirilmesi gereken rutin işlerin hiçbirini yapmayan; dış dünyada olup biten tüm kötülöklere karşın bir çocuğa, hele de hasta bir çocuğa umut ve yaşama sevinci vermek zorundalığını hissetmemiş olan ve daha nice sayısız şeyi, yaşamın bizzat kendisini gerçekten yaşayamayan asosyal bir insan portresi çıkar karşımıza. Makro ölçekte modern ilerleme ve teknoloji tapıncının, mikro ölçekte bilim insanların tümüyle bilime adadıkları yaşamlarının ardındaki gerçeği sorgulayan kadın yazar, aslında tüm bunların nedenini temelde sevgi’ye, insanın sevmeye ve sevilme gereksinimine bağlar⁶:

* Fukushima’da da santral çevresinde radyoaktif madde salınımının insan sağlığına zararlı düzeyde olduğunun saptandığı tahliye bölgesi, yirmi kilometreden otuz kilometreye çıkarılmıştır. Bkz: Hürriyet Gazetesi, 12. 04. 2011, s. 6.

⁵<http://www.taek.gov.tr/component/content/article/194-nukleer-enerji-ve-nukleer-reaktorler/>

⁶ Yazar, salt sevmeye ve sevilme gereksinimini buna neden olarak göstermez. Modernite eleştirisinin yanı sıra, ileride ayrıntılı olarak göstereceğimiz gibi Habil ve Kabil’den beri insanlığın kültürel evriminin, insan varlığındaki iki temel içgüdüden biri olan yıkıcılık

Aklıma, kardeşim, şu düşünce geldi: İnsan güçlü duygular yaşamak ve sevilme istiyor. O kadar. Gizliden gizliye herkes biliyor bunu, en derinlerde yatan bu özlemlerini giderme olanağı bulamadığı, bunu başaramadığı ya da bu kendisinden esirgendiği zaman insan yedek doyumlar arıyor – ah, biziz bu – yedek doyumlar arıyoruz ve yedek bir yaşama, bir yaşam yedeğine, insana soluk aldırmadan büyüüp yayılan, sevgi yedeği o dev teknik yaratımlara bağlanıyoruz. İlerleme dedikleri, benim de kendimi, istesem de istemesem de bağlı hissettiğim her şey, kardeş yüreği, güçlü duyguları ortaya çıkarıcı yardımcı araçlardan başka bir şey değil. (s. 38)

Kadın yazarın ameliyatta olan erkek kardeşine seslenişinin, yine tüm insanlığa seslenişe dönüştüğü yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi; bilim ve teknoloji tapıncı, sevgi eksikliğinin ikamesi olma işlevi görmektedir. Wolf'un, sevgi'yi insanın en önemli gereksinimi olarak ele almasına koşut olarak, "Sevgi olmasa, insanlık bir gün bile var olamaz" (Fromm 1994: 35) diyen Fromm da, Adem'in yasak elmadan yiyerek doğayla cennetsi bütünlüğünden kopuşundan itibaren insanın en temel varoluşsal gereksiniminin, bu "ayrılık duygusunu aşmak" (Fromm 1994: 22) olduğunu ve bunun ancak, "bir başka insanla sevgi olgusu içinde bütünleşmek(le)" (Fromm 1994: 35) çözülebileceğini savunur.⁷

Anlatıcı konumundaki ana figür, metnin – Eco'nun söylemiyle – "örnek okur"unu⁸ yapılandırıp yönlendirmek için, bir yandan okuduklarını, bir yandan da okuduklarına ilişkin kendi yorumlarını aktarır bizlere: Okuduğu "Star Wars'ın Bilim Adamları" adlı bir makalede, "kendilerini şeytana değil [...] teknik bir problemin büyümesine adanmış gencecik adamlar" anlatılmaktadır; "dünyadan yalıtılmış bir istasyonda [...], kadınsız, çocuksuz, arkadaşsız, [...], en katı güvenlik ve gizlilik kuralları altında" yaşayan, kendi ebeveynlerini bile tanımayan bu genç homo-faber'ler, bilgisayar dışında hiçbir "yaşam yedeğine" (s. 69) gereksinim duymayacak kadar yalnız yaşar. Onların tek hedefi "nükleer güdümlü röntgen lazerini [...], şu gelecekteki nükleer silahlı çatışmaları uzaya kaydırarak Amerika'yı bütünüyle güvenli kılma fantezisinin baş ögesi olan" (s. 70) nükleer silahı yaratmaktır. Wolf'un yukarıdaki alıntıda açıkça belirttiği gibi, gerçekten de "Sovyet füzelerinin dünya yörüngesine yerleştirilecek lazer silahları ile yok edilmesi" için "geniş bir lazer savunma ağı" kurulmasını hedefleyen Pentagon'un nükleer silah geliştirme düşüncesi, 1980'lerin başında Ronald Reagan başkanlığındaki Amerika'da, "Yıldız Savaşları (Star Wars)

içgüdüleri lehine gerçekleşmesini de teknolojinin kültleştirilmesinin önemli nedenleri olarak ortaya koyar.

⁷ Bu konuda ayrıca bkz. Fromm, Erich (1993): *Haben oder Sein*, Stuttgart, s. 104–106.

⁸ Eco, "örnek okur"u, "– metnin, işbirliğine gidecek biri olarak öngörmekle kalmayıp, aynı zamanda yaratmaya çalıştığı bir okur tipi" olarak tanımlar. Eco, Umberto (1996), *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, İstanbul, s. 16.

Projesi” (Milliyet 1983:5) adı altında yaşama geçirilmiştir. Bu çalışmalar, ana figürün yine gerçekle birebir örtüşen söylemine göre “*ABD’nin batı kıyısında, Berkeley’de, Kaliforniya’da, sözü edilen Livermore National Laboratory*”de (s. 70) yapılır. Kaliforniya Üniversitesi’nin 1952’de Livermore’da kurduğu, “*ulusal güvenlikte kullanılacak bilim ve teknoloji için bir araştırma ve geliştirme kuruluşu*”⁹ olarak tanıtılan Lawrence Livermore Ulusal Laboratuvarı’nda (LLNL) “*üçbinini üst düzeyde bilim adamının oluşturduğu sekiz bin kişilik bir kadro,*” “*Yıldız Savaşları*” ve “*Uzay Savunma Sistemi (SDI)*” (Milliyet 1985:11) için birçok deney gerçekleştirmiştir. Wolf, aynı adlı sinema serisiyle geniş kitlelere ulaşan, “*iyi, beyaz yıldız savaşçı larının kötülere, siyahlara karşı yürüttüğü uzay çarpışmaların(ı)*” (s. 70–71) konu alan Star Wars filminin “*yönetmenin, [...] Livermore’daki starwarrior’larla*”, yani bilim insanlarıyla, “*ya da bunların filmcilerle. Ve hepsinin politikacılarla...*” (s. 71) görüşüp anlaştığını düşünen ana figürü aracılığıyla, Amerikan silah endüstrisinin, sinema endüstrisi ve siyasetle işbirliğine dikkati çeker.

Ana figür, bu kez de çok başarılı bir bilim adamı olan “Peter Hagelstein” hakkında yazılan bir makaleyi okumaya başlar. Bu figür de gerçekten yaşayan bir kişiliktir: Star Wars Projesi’ni yürüttüğü süreçte (1981–1985), Lawrence Livermore Ulusal Laboratuvarı’nda başkan olarak çalışan Amerikalı kuramsal fizikçi Peter L. Hagelstein (1955), 1986’dan beri Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) Elektronik (RLE) Araştırma Laboratuvarı’nın baş araştırmacısıdır.¹⁰ Tam da bu noktada Wolf, “Peter Hagelstein”ın Goethe’nin Faust’uyla benzerliklerini ortaya koyar:

Gretchen’in adı: Josie– Josephine Stein. Peter koşucu, yüzücü, piyano ve flüt çalıyor, Fransız edebiyatını seviyor, uykusuzluk çekiyor ve bunalım yaşıyor ve günlük yaşamla uyum sağlayamıyor. Günde on dört, on beş saat çalışıyor, “haftada yedi gün”. Bilimsel amaçlarla röntgen lazerini bularak Nobel ödülüne kavuşma hedefi Livermore’da başka bir şeye yöneltiliyor. Bombalardan nefret ediyor aslında, Faust’umuz Hagelstein. (s. 71)

Wolf, Goethe’nin Faust’unu açıkça bu bilim adamıyla özdeşleştirmek, Faust’un masum–kurban Gretchen’iyle, Hagelstein’in, sonunda onu terk eden sevgilisi arasında benzerlik kurmak gibi açıkça metinler arası göndermelerle¹¹ dokuduğu bu alıntıda söz konusu bilim adamını ironik bir şekilde eleştirmeye devam eder: “*Faust’umuz Hagelstein, yorgunluk ve kontrolsüzlük içinde olduğu bir anında*

⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Lawrence_Livermore_Ulusal_Laboratuvar%C4%B1

¹⁰ Bkz. http://de.wikipedia.org/wiki/Peter_Hagelstein

¹¹Yapıtta Brecht’in şiirlerinden, Grimm Kardeşlerin masallarına uzanan zengin metinlerarasılık dokusunu inceleyen bir çalışma için bkz: Fox, C. Thomas (1991), “Feministische Revisionen–Christa Wolfs Störfall”, *Spaetmoderne und Postmoderne*, Paul M. Lützeler (Hg.), Frankfurt am Main, s. 211–223.

dâhice fikirlerinden birini ağızından kaçırıyor: tek bir bomba kullanarak bir röntgen lazerinin oluşmasını sağlayan iki ayrı düzeneği çalıştırmak." (s.70-71) Ancak bu öykü, "bilgi değil, ün kazanmak isteyen bir Faust"la, "ona bağlanarak yok olmak yerine onun ruhunu kurtarmak isteyen bir Gretchen" yaratarak, "Yeni bir Faust–Gretchen çeşitlemesi" (s. 72) sunar. Wolf, aslında 1980'de Büchner yazın ödülünü alırken yaptığı konuşmada dillendirdiği gibi, Avrupa kültürünü simgeleyen Faust gibi klasikleşmiş bir yapıtın "bu kültürün kör noktası'nı açığa çıkarmak" (Wolf 1986:161) amacıyla yeniden yazımını önceden beri tasarlamaktaydı. Yazar, doğayı tahakküm altına almaya çalışan modernist projedeki yaratıcılığın paradoksal şekilde yıkımla iç içe geçme ikilemini ortaya koyan Goethe'nin **Faust**'undan (bkz. Goethe 1984 [1790–1831]), nükleer teknolojinin – türü yok etme tehdidi taşıdığı için göze alınamaz – tehlikeleri konusunda okuru uyandırmak için yararlanır bu yapıtında. Herkesin gönenç ve eşitlik içinde yaşayabileceği yeni bir dünya yaratmak adına sayısız insanın kurban gitmesine göz yuman Faust'la Peter Hagelstein adlı bilim adamını modernitenin araçsallaşmış us'unun¹² temsilcisi olma noktasında bir araya getiren Wolf, bir roman kahramanı ile gerçek dünyada yaşayan bir kişiyi karşılaştırdığı bu noktada üst kurmaca tekniğini (metafiktion) kullanır. Okuduklarından sonra, bu bilim adamlarının aslında Amerika'nın güvenliği değil, "ölümün girdabı, hiçliğin olanaklılığı" (s. 71) adına çalıştıkları düşüncesine varan kadın yazar, kültürel evrimin günümüzün teknoloji uygarlığında insandaki "ölüm düşkünlüğü(nü)" perçinleyen bir noktaya gelmesinin nedenleri ve bunun önüne nasıl geçilebileceği konusunda bir yazar olarak kendisini ve yazının bu konudaki işlevini sorgular. Bu bağlamda, özellikle toplumun aydın kesimini de kendisini sorgulayarak sorumluluk almaya davet eder. "Biz insanlarda evrim hangi kavşakta yanlış yöne saptı da arzu doyurumunu, yıkma dürtüsüyle kenetledik" (s. 72) şeklindeki alıntıda görüldüğü gibi, ana figür öncelikle insandaki yıkıcılık dürtüsünün antropolojik kökenlerini araştırır (bkz. Wolf 1992: 56-57, 77). Bu konuyla ilgili olarak okuduğu bir başka kitapta, "öldürmeyle buluş yapma arasındaki bağlantının tarım evresinden beri bizi bırakmadığı" (s. 67) – burada ilk sayfada yer alan Sagan'ın söylemine gönderme yapılmaktadır – savından hareketle, kardeşini öldürerek tarihe ilk katil olarak geçen Kabil'in, "uygarlığın kurucusu" olduğu savunulmakta, hatta "nüfus fazlalığını önlemeye yarayan bir öldürme" (s. 68) biçimi olarak savaş, adeta yaşamın vazgeçilmez bir bileşeni, insanlığın varoluşsal bir zorunluluğu olarak gösterilmektedir. Wolf burada, Sosyal Darwinizmin temel savı olan, – mantık kurallarına aykırı olsa da – toplumda

¹² Erhan Atiker araçsal ussallığı şöyle tanımlıyor: "Araçsal ussallık, kişisel amaçlara (başarıya) en kısa yoldan ulaşmanın araç ve tekniklerinin bilgisini içerir." Atiker, Erhan (1998), *Modernizm ve Kitle Toplumu*, Ankara, s. 7.

genel kabul gör(dürül)en, yaşamın kaçınılmaz biçimde savaş anlamına geldiğini savunan yaygın düşünüş biçimine dikkati çeker. Şenel, a'nın a olmayan bir şey olamayacağı şeklindeki mantık kuralını ve “*olgusal düzeyde, ölümlü sonuçlar veren savaşı (dolayısıyla ölümü) onun tam tersi bir olgu olan yaşam gibi gösterme illüzyon oyunu olarak gerçekliği*” çığneyen bu düşünceye nasıl genel geçerlik kazan(dırıl)dığını şöyle açıklıyor:

Felsefe düzeyinde Sosyal Darwincilikten, günlük yaşam deneyimlerimizde insanların birbirleriyle kavgalarında, ekranda, savaş haberlerinden ve Serengeti belgesellerinde antilop yavrusunu avlayarak beslenen aslan örneğinden gidilerek insanı, toplumu ve tarihi de kapsayan bir genellemeyle ulaşılan yaşam savaştır” yargısında doruğuna varan bir dünya görüşü vardır. (Şenel 2004: 50)

Oysa yeryüzünde “insan” dışında başka hiçbir hayvan ya da bitki türünün, varlığını borçlu olduğu doğayı ve kendi türünü yok etmeye yönelik planlı–programlı bir eylem türü olarak tanımlanabilecek olan ‘savaş’ eylemini gerçekleştirdiği görülmemiştir. Söz konusu görüşü kamuoyunda berkitme işlevi gören belgesellerde, yaşayışı ve zekâsıyla bu savsözün en yetkin kanıtı olarak gösterilen aslan ya da “*kaplan yalnızca parçalar, dişleriyle kopara kopara yer bitirir avını, elinden gelen budur. Yapabilecek, elinden gelecek bile olsa, insanları kulaklarından çivilemeyi aklının ucundan geçirmez.*” (Dostoyeski 1991: 250) Aslında insan yıkıcılığının en uç noktası olarak savaş olgusu, kitabın neredeyse başından itibaren bize eşlik eden bir yan motiftir: “*Savaşın son günlerinden beri, makineli tüfek ateşiyle [...] üzeri(n)e pike yapan uçaklardan*” (s. 75–76) duyduğu korkuyu hala üzerinden atamayışının da gösterdiği gibi, kadın yazarın belleğinde savaşın olumsuz deneyimleri hala canlıdır. Ama savaş olgusu en çok, anlatıcı–ana figürün söylemiyle “*,bizimkilerin davranışları’ndan hala acı duyan*” ve “*Olanların en berbatlarını kimse anlatamaz*” (s. 49) diyen, II. Dünya Savaşı’nda orduda bizzat asker olarak görev yapmış olan yetmiş yaşlarındaki Heinrich Plaack adlı komşusunun aktardığı deneyimlerle ön plana çıkar.

Sigmund Freud henüz atom bombasının bulunmadığı ve kullanılmadığı bir dönemde (1931), modern anlamdaki uygarlığın; Faustvari bir şekilde yaratıcılıkla yıkıcılık, “*yaşam içgüdü*” anlamına gelen “*Eros*” ve “*yıkıcılık içgüdü*” anlamına gelen “*ölüm (Thanatos) arasındaki savaşım(la)*” geliştiğini gözler önüne sererek, bu içgüdüleri, Goethe’nin Faust’undan yaptığı bir alıntıyla açıklar: “*Çünkü var olan her şey, / yok olmaya mahkûmdur /.../ Böylece işlediğiniz her günah, / Yıkım, kısaca kötülük denen şey / Benim en hakiki özümdür*” diyerek, “*yıkıcılık içgüdü*”yle, *kötülük ilkesiyle özdeşleşim kurma*” ilişkisini aydınlatan Mephistoteles’in, ayrıca “*kendi karşıtı olarak kutsalı, iyiyi*

değil, tersine, doğanın gücünü, [...] yani Eros'u"¹³ (Freud 1994: 84) çıkardığını belirtir. Doğa üzerindeki egemenliğini kendi türünü yok edebilecek kadar geliştiren "insan türünün yazgısının", uygarlığın gelişiminde "Eros'un, kendisi gibi ölümsüz olan karşıtıyla yaptığı savaşta kendisini ispat etmesine"¹⁴ (Freud 1994: 108) bağlı olduğunu savunur. Wolf da, ana figürü aracılığıyla kitabın ilk sayfalarından itibaren insanlığın yıkıcılığına karşı doğa'yı, doğanın – daha önce belirttiğimiz gibi sevgi'nin, yani Eros'un – görkemli gücünü çıkarır. Yeşil alan yaratmak ve doğal beslenmek için evinin bahçesini ekip biçen kadın yazar, yaşanan büyük çevre felaketine karşın "yeşil(in) çıldır(masına)", (s. 9) saksılara ektiği "kabak filizlerinin boy ver(mesine)" (s. 39) çok sevinir, hatta "evin duvarındaki ebegümecleri(n)" ve "yıldızçiçeklerin(in)" "yer kabuğunu del(diğini)" görünce, "Aslansınız, [...] Aslanaslan. Sizin bir suçunuz yok. Siz üzerinize düşeni yapıyorsunuz" (s. 27) diye kişileştirdiği doğayla konuşur.

Yazar, Lorenz'in söylemiyle "Hayvanla gerçek insancıl insan arasındaki [...] geçiş üyesi" konumunda olan günümüz insanının, kendi eliyle yarattığı tüm olumsuzluklara karşın, olumlu şeyler de yaratabileceğine, gerçek anlamda 'insan' olabileceğine ilişkin umudunu yitirmez. Ameliyatta olan kardeşine yazdığı mektupta "yeniden başlangıç' ve yeniden doğuş'"tan (s. 92) söz eder. Peter Hagelstein'in, "sözleşmesini bozup Livermore Nükleer Silah Araştırma Merkezi'nden ayrıl(dığını)" (s. 100) öğrenmesi, kadın yazarın umudunu berkitir. Gerçekten de meslektaşları tarafından "en mükemmel fizikçi" olarak adlandırılan ünlü fizikçi Peter Hagelstein, söz konusu nükleer silah araştırma merkezini, yöneticilerinden biri olduğu Star Wars Programı yerine, – kendi söylemiyle – gelecekte "insanlığa yarayacak bir konuda çalışmak"¹⁵ istediği gerekçesiyle terk etmiştir. Kadın yazara göre, yeniden doğuş için insanlık, kendisinin de parçası olduğu doğayı alt edilecek bir öteki durumuna getiren 'uygar'lığın "kör nokta(sıyla)" (s. 66) yüzleşmelidir. Wolf, aslında gözün küçük bir noktasında beyne giden sinirlerin bulunmayışı nedeniyle retinanın kör kaldığı, ama beynin eksik görüntüyü tamamladığı "kör nokta'yı (bkz. Terzioğlu 1997: 437), "beyne giden görme sinirinin bağlandığı ağ tabakasındaki o küçük nokta. [...] kaçınılmaz olarak yakalandığımız algı boşluğu" (s. 95–96) şeklindeki düz anlamının yanı sıra, değişmeceli yan anlamlarıyla da kullandığı bir motife dönüştürür. "Karanlığın kalbi" (s. 96) ve "ruhumuzun, algımızın, bakmaktan acı duyacağımız için bize karanlık kalan alanı" söylemlerinde bu motif, uygarlıktaki yıkıcılık dürtüsünü imleyen bir eğretilmeye dönüşürken,

¹³ Tarafımdan çevrilmiştir. Faust'tan yapılan alıntının orijinali şöyle: "Denn alles, was entsteht, / Ist wert, dass es zugrunde geht /.../ So ist alles, was Ihr Sünde, / Zerstörung, kurz das Böse nennt, / Mein eigentliches Element."

¹⁴ Tarafımdan çevrilmiştir.

¹⁵ <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13520540.html>

“Bir tür kendini koruma yani, [...], kendimizle ilgili gerçekleri görmeye ve dışarıdan gelen saldırılara karşı bize kalıtımla geçen bir koruma” (s. 100) ve “bütün bir kültürün savunma mekanizmaları” (s. 101) söylemlerinde, uygarlığın karanlıkta kalan bu barbar yüzünü örten bir tür savunma mekanizmasını imler. Aynı zamanda “Josef Conrad adlı yazarın kitabı” olan “Karanlığın Kalbi”nin¹⁶ (s. 113) kahramanı Marlow gibi, “kendisinin de ait olduğu kültürün kör noktasına ortasından dal(malıdır)” (s. 115) insan. Ana figür, “bir kültürün olabildiğince çok üyesinin korkusuzca kendi gerçekleriyle göz göze gelme cesaretini gösterme(sinin)”, kendi kör noktasıyla, karanlığıyla yüzleşmesinin; yani Çernobil nükleer felaketindeki gibi geri dönülemez ve onarılamaz yıkımlara yol açan eylemlerinin sorumluluğunu artık “dış düşmana fatura etmeyip nerdeyse orada, kendi içimizde” aramanın bir ütopya, hatta “ütopyaların en büyüğü olup olmadığını” (s. 101–102) sorgulayarak, okuru da bunu yapmaya ve bu ütopyayı beraberce gerçekleştirmeye davet eder.

Ünlü fizikçi Alvin Weinberg, 1971’de yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir:

Biz nükleerciler toplumla Faustvari bir pazarlık yaptık. Bir yanda bizler – katalitik nükleer ocakta – tükenmez bir enerji sunuyoruz... Ama bu büyümlü enerji karşılığında toplumdan istediğimiz bedel pek alışkın olmadığımız bir şey: toplumsal kurumların gözetimi ve sürekliliği. (Weinberg 1972: 27)

Görüldüğü gibi Weinberg, nükleer enerji konusunda topluma büyük bir sorumluluk yükler; hatta “seçimi toplum yapmalı, biz nükleercilerin dayatabileceği bir seçim değil bu” (Weinberg, 1972: 34) diyerek nükleer enerji kullanımı konusunda yalnızca toplumu yetkili kılar*. Berman’ın da belirttiği gibi, “Toplumumuz, kontrol edilemeyenlerin yalnızca bilim adamları olduğunu sandıkça kendi sarsıcı ‘yer altı güçleri’ni [Wolf’un söylemiyle kör noktasını]* asla denetleyemez.” (bkz. Bermann 2000: 124) Türkiye Atom Enerjisi Kurumu’nun, Fukushima santralinden “Büyük Okyanus’a yüksek radyasyonlu su aktığı” henüz bildirilmemişken, havaya – şimdilik – “1000 milisievert”¹⁷ oranında radyoaktif madde yayıldığı henüz açıklanmamışken, 24 Ağustos 2010 tarihinde hazırladığı *Gelecekte Nükleer Enerji* başlıklı rapor da, nükleer

¹⁶ Conrad’ın “The heart of darkness” adlı bu yapıtı, “Karanlığın Yüreği” şeklinde dilimize çevrilmiştir. Bkz: Conrad, Joseph (1994), *Karanlığın Yüreği*, İstanbul.

* Hiroşima’ya atom bombası atılmasının 66. yıldönümünde, Japonya Başbakanı Naoto Kan da, Fukuşima felaketine gönderme yaparak nükleer enerji kullanımı konusunda toplumun belirleyici bir rol oynadığı mesajını vermiştir: “Nükleer enerjinin güvenli olduğu efsanesi üzerine daha çok kafa yoracağım. [...] Nükleer santrallere bağlılığı azaltacağım ve onlara ihtiyaç duymayan bir toplum kurmayı hedefleyeceğim.” Hürriyet Gazetesi, 07.08.2011, s. 16.

* Tarafımdan eklenmiştir.

¹⁷ <http://www.etha.com.tr/Haber/2011/04/02/dunya/fukushima-ernobilden-daha-kotu/>

enerjinin geleceği konusunda toplumun / kamuoyu bilincinin en belirleyici etmenlerden biri olduğunu ortaya koyar:

Gelecekte nükleer enerjinin durumu; enerji talebindeki artış, fosil yakıtlarla ekonomik rekabet, çevresel duyarlılıklar ve kamuoyu tutumu ve algısına ilişkin konular olmak üzere bu dört etmenin birbiriyle ilişkisine bağlıdır.¹⁸

Alman hükümetinin, Fukushima nükleer felaketinin ardından kamuoyunun yoğun tepkisi üzerine¹⁹ nükleer santrallerin işletim sürelerini 12 yıl daha uzatma kararını askıya alarak, nükleer enerjiden kesin olarak vazgeçme tarihini tartışmaya başlaması²⁰ ve yaklaşık yirmi bin kişinin protestosu sonucunda İsviçre hükümetinin yirmi yıla kadar tüm nükleer santrallerini kapatacağını açıklaması²¹, aslında Wolf'un okurlarını gerçekleştirmeye davet ettiği ütopyanın, hiç de ulaşılamaz / gerçekleştirilemez bir düşünce olmadığının en somut göstergesidir.

Sonuç olarak, bu çalışmada şimdiye kadar topladığımız verilerden yola çıkarak, Wolf'un bu yapıtını, aslında tüm insanlığı nükleer tehdide karşı uyarmak için kaleme alınmış uzun bir uyarı mektubu gibi okumak gerektiğini savunuyoruz: **"atom tekniği riskinin hemen hemen başka hiçbir şeyle karşılaştırılabilir olmadığını ve en küçük tehlike etkeni olması durumunda da bu teknikten kesinlikle vazgeçilmesi gerektiğini bildirme(k)"** için bir **"mektup"** (s. 110) yazmayı tasarlayan kadın yazar, tasarısını bu metinle gerçekleştirmiştir. Fukushima'daki reaktörün, son çare olarak 7 bin ton çimentoyle kaplanan Çernobil gibi gömülmesi planlanırken, izleri hala tam olarak silinmeyen Çernobil'den²² çok daha tehlikeli olan **"erime tepkileri"**²³ gösterdiği haberine ulaştığımız bugün; türünün devamı için insanlık, kadın yazarın kardeşi gibi beyin ameliyatına gereksinim duymaktadır acilen.

¹⁸ Bkz. <http://www.taek.gov.tr/bilgi-kosesi/nukleer-enerji-ve-reaktorler/193-gunumuzde-nukleer-enerji-rapor/813-bolum-10-gelecekte-nukleer-enerji.html>

¹⁹ Bkz. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,14945272,00.html>

²⁰ Bkz. <http://www.haberler.com/nukleer-enerjiden-vazgeciyorlar-2743097-haberi/>

²¹ Bkz. Haber-Türk Gazetesi, 26.05. 2011, s. 23

* Tarafımdan koyu yazılmıştır.

²² Çernobil nükleer felaketinin üzerinden 25 yıl geçmesine karşın, Greenpeace uzmanlarının Ukrayna'da yaptığı araştırma, çeşitli temel gıdaların hala yüksek oranda radyoaktif sezyum içerdiğini, bu değerlerin özellikle **"çocuklar için kabul edilebilir radyasyon değerlerinin çok üstünde"** olduğunu ortaya çıkarmıştır. Haber-Türk Gazetesi, 17.04.2011, s. 23.

²³ <http://www.hukuki.net/haber/index.php?p=27899-fukushima-nukleer-santralinde-yeni-tehlike/>

Wolf'un kitabın sonunda sorduğu gibi “*Kral oğlu, ne yapıyorsun, uyuyor musun, uyanyor musun...*” (s. 116).

Kaynakça

Birincil Kaynaklar:

Wolf, Christa (1992): *Kesinti*, İstanbul.

Wolf, Christa (1987): *Störfall. Nachrichten eines Tages*, Berlin und Weimar.

Wolf, Christa (1993): *Kassandra*, München.

Wolf, Christa (1986): Von Büchner Sprechen. Darmstaedter Rede, in: Drescher, Angela (Hg.), C. W.: *Die Dimension des Autors*, Bd. II, Berlin, s. 161. (İçinde: Fox C. Thomas, “Feministische Revisionen—Christa Wolfs Störfall”, (Hg.) Lützel, M. Paul, *Spaetmoderne und Postmoderne*, 1991, s. 211–223)

İkincil Kaynaklar:

Atiker, Erhan (1998): *Modernizm ve Kitle Toplumu*, Ankara.

Appignanesi, Richard / Garratt, Chris (1998): *Postmodernizm Yeni Başlayanlar İçin*, İstanbul.

Bell, Daniel (1978): *Cultural contradictions of capitalism*, New York. (İçinde: Küçük Mehmet (2000), *Modernite Versus Postmodernite*, Ankara, s. 59)

Berman, Marshall (2000): *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*, İstanbul.

Conrad, Joseph (1994): *Karanlığın Yüreği*, İstanbul.

Dostoyevski, Fyodor (1991): *Karamazof Kardeşler*, İstanbul.

Eco, Umberto (1996): *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, İstanbul.

Freud, Sigmund (1994): *Das Unbehagen in der Kultur*, Frankfurt am Main.

Fromm, Erich (1994): *Die Kunst Des Liebens*, Frankfurt am Main / Berlin.

Fromm, Erich (1993): *Haben oder Sein*, Stuttgart.

Goethe, Johann W. (1984 [1790–1831]): *Faust*, München, Wien.

Horkheimer, Max / Adorno, Theodor (1947): *Dialektik der. Aufklaerung*, Amsterdam. (İçinde: **Jay , Martin** (1989): *Diyalektik İmgelem*, İstanbul)

Salzer, Anselm / Tunk, Eduard / Heinrich, Claus / Münster-Holzlar, Jutta (2001 [1926]): *Illustrierte Geschichte Der Deutschen Literatur*, Band: VI, Köln.

Şenel, Alaaddin (2004): "Savaşın Felsefesi", in: *Bilim ve Gelecek Dergisi*, Sayı:1, s. 50-51.

Weinberg, Alvin (1972): "Social Institutions and Nuclear Energy", *Science*, 7, Temmuz 1972, s. 27-34. (İçinde: Berman Marshall, Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, çev. Ü. Altuğ- B. Peker, İletişim Yay., İstanbul, 2000)

White, Lynn J. (1967): "Historical Roots Of Our Environmental Crisis" , *Science* 155 (3767), s. 1203-1207.

Haber-Türk Gazetesi, 17.04.2011, s. 23.

Haber-Türk Gazetesi, 26.05. 2011, s. 23

Hürriyet Gazetesi, 11.04.2011, s. 8.

Hürriyet Gazetesi, 12.04. 2011, s. 6.

Hürriyet Gazetesi, "Hiroşima töreninde Fukuşima", 07.08.2011, s. 16.

Milliyet Gazetesi, "Başkan Reagan, 'Yıldız Savaşları' Projesini İnceliyor", 21.10.1983, s. 5.

Milliyet Gazetesi, "Yıldız Savaşları'na Doğru...Uzayda İki Cephe", 22.11.1985, s. 11.

"Berufliches / Peter Hagelstein (Der Spiegel 38/1986)□, verfügbar unter: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13520540.html/> [letzte Zugriffsdatum:15.09.1986].

"Çernobil Faciası", erişim: <http://www.teknikportal.com/cernobil-faciasi-t4908.0.html/>[son erişim tarihi: 26.08.2008].

"Fukushima Çernobil'den daha kötü, erişim: <http://www.etha.com.tr/Haber/2011/04/02/dunya/fukushima-cernobilden-daha-kotu/> [son erişim tarihi: 02.04.2011].

"Fukuşima Nükleer Santrali'nde Yeni Tehlike, erişim: <http://www.hukuki.net/haber/index.php?p=27898-fukushima-nukleer-santralinde-yeni-tehlike> / [son erişim tarihi: 18.05.2011].

"Habil ve Kabil" erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Habil_ve_Kabil/ [son erişim tarihi: 18.03.2011].

"Lawrence Livermore Ulusal Laboratuvarı", erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Lawrence_Livermore_Ulusal_Laboratuvar%C4%B1/ [son erişim tarihi: 26.05.2011].

“Massen protestieren gegen Kernkraftwerke, verfügbare unter: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,14945390,00.html> / [letztes Zugriffsdatum: 26.03.2011].

“Nükleer Enerji ve Nükleer Reaktörler, erişim: <http://www.taek.gov.tr/component/content/article/194-nukleer-enerji-ve-nukleer-reaktorler/794-gecmiste-olan-nukleer-santral-kazalari-hakkinda-bilgi-verir-misiniz.html> / [son erişim tarihi: 24.08.2010].

“Nükleer Enerjiden Vazgeçiyorlar, erişim: <http://haberler.com/nukleer-enerjiden-vazgeciyorlar-2743097-haberi/> [son erişim tarihi: 22.05.2011].

“Peter Hagelstein, verfügbare unter: http://de.wikipedia.org/wiki/Peter_Hagelstein/ [letztes Zugriffsdatum: 18.07.2011].

“TAEK Fukushima da son durumu açıkladı, erişim: <http://www.enerjiport.com/2011/03/22/taek-fukushima-da-son-durumu-acikladi/> [son erişim tarihi: 22.03.2011].

“Yeraltı Suları”, erişim: <http://www.genbilim.com/content/view/290590/84/> [son erişim tarihi: 27.05. 2010].